

Pored priče o kompaniji Rio Tinto i uništavanju doline Jadra, Srbiju je potresla i sudbina Homolja - prirodne i kulturne oaze nad kojom se nadvila opasnost uništenja cijanidom. Ovoga puta namera kanadske kompanije Dandi da otvori rudnik zlata ne ugrožava jedino prirodu, već i bitno istorijsko, kulturno i društveno blago. Nije Dandi jedini, još dva "jahača apokalipse" prete Homolju i njegovoj baštini - tu su i ilegalni tragači, kao i kamenolomi.

Odbrana homoljske oaze od otvaranja rudnika zlata uz metodu ekstrakcije natrijum-cijanida, dodatno se može osnažiti prezentacijom arheološkog nasleđa. Mikroregija Homolje je tokom 19. veka privlačila domaće i strane putopisce koji su se divili netaknutom prirodom, ali, i ostacima moćnih zidina koje svedoče o visokom dometu vizantijske i srpske srednjovekovne arhitekture. U pitanju su utvrđena naselja koja su u datom periodu pružala zaštitu stanovništa od neprijateljskog napada, a kojima danas preti potpuno uništenje. Zato je Nova.rs o značaju Homolja kao arheoloških lokaliteta porazgovarala sa mladim arheologom i vizantologom, Milanom Milovanovićem, stručnim saradnikom Arheološkog instituta u Beogradu.

Vi ste u Vašoj knjizi „Kasnoantičko i Ranovizantijsko nasleđe Homolja. Arheološka svedočanstva“ pisali o utvrđenim naseljima na obodu Žagubičke kotline. Da li nam možete nešto reći o njihovom značaju i stepenu ugroženosti?

Kada sam još kao student obilazio lokalitete u Homolju maštao sam o njihovom arheološkom iskopavanju. Međutim, nisam tada mogao ni da pomislim da će se ovaj biser prirodnih retkosti iskopavati otvaranjem rudnika koji će iza sebe ostaviti kamenitu pustoš i opasnost od toksičnog zagađenja. Molim Vas, nemojte me pogrešno razumeti, ekonomski činioци za razvitak Srbije su jako bitni, i lično mislim da o svemu treba razgovarati kako bi se našlo rešenje koje će biti prihvatljivo i korisno za sve. Smatram da pre eksploatacije bilo kod rudnika moramo najpre sagledati kulturno-istorijski potencijal nekog kraja, kako bi se sprovedo istraživanje, zaštitilo, i razume se, prezentacija. Npr. pre dve godine sam učestvovao na geofizičkim istraživanjima u okolini Kruševca na mestima gde je predviđena izgradnja trase autoputa. Radovi su morali prvo da sačekaju arheološka zaštitna iskopavanja, da bi se tek nakon toga nastavilo sa izgradnjom važne saobraćajnice. Ovim su zakonske norme u potpunosti ispunjene. Međutim, verujte mi da sam malo iznenađen što to nije slučaj sa Homoljem, ali i drugim mestima gde se planira eksploatacija rudnika. Zato mislim da je jako važno skrenuti pažnju na kulturno nasleđe nekog kraja. Važno je istaći da mi u homoljskoj mikroregiji imamo čitav niz registrovanih utvrđenih naselja, verovatno ranovizantijskih, kojima preti opasnost od potpunog uništenja.

Koliko vidim, na relaciji Potal čuka – Tisnica, gde se planira istraživanje, postoje lokaliteti na kojima su otkriveni ostaci arhitekture i pokretni arheološki nalazi, a to su: Potaj čuka, Pregrada – Podkrš i Straža. Pored toga, u arealu ovg dela predivnog Xomolja, nalazi se u selu Laznici nalazište Pčelinji krš (na vlaškom Krš ku albina) možda i najznačajnije utvrđenje 4-6. veka u unutrašnjosti istočne Srbije. Ovo su samo za sada registrovana arheološka nalazišta. Na osnovu izveštaja putopisaca i prvih istraživača, gde se na prvom mestu ističe akademik prof. Jovan Dragašević (1836-1915), znamo i za druga mesta gde su bile vidljive zidine, ali one do danas nisu istražene od strane nadležnih institucija Braničevskog okruga.

U kojoj meri su istraženi lokaliteti o kojima govorite i u kakvom su stanju danas?

Jedan od glavnih razloga za objavljivanje knjige bio je da koleginica Olivera Filipović iz Zavičajnog muzeja Homolja u Žagubici i ja ukažemo na značaj utvrđenih naselja 4-6. veka kako bi se pružio osnov za dalja arheološka istraživanja. Nažalost, lokaliteti o kojima smo pisali, do danas nisu u velikoj meri iskopavani od strane arheologa. Izuzetak je Pčelinji krš na kome su sprovedena manja sondažna istraživanja ali njihovi rezultati do danas nisu objavljeni. Naši glavni izvori su bili pokretni i nepokretni nalazi koji su pronađeni na površini terena, iskopani od strane detektoraša. To je, nažalost, još jedna mračna strana arheologije. Kada obidete teren, vi pred sobom vidite ilegalne iskope i devastaciju arhitekture. Zamislite sada neku ranohrišćansku crkvu sa poredstavom fresaka ili mozaika da bude predmet divljih tragača? Uz ovo treba dodati i rad savremenih kamenoloma koji uslovno prete potpunom uništavanju sledećih arheoloških lokaliteta: Straža kod Žagubice, Potaj čuka, Šetaće i Velika pećina u Gornjačkoj klisuri.

Ako samo Vas dobro razumeli, Vi kažete da utvrđenim naseljima u Homolju preti opasnost od potpunog nestajanja sa tri strane: od ilegalnih tragača, radom savremenih kamenoloma i otvranjem rudnika zlata?

Nažalost, tako je. O tome sam pisao nebrojano puta u svojim naučnim radovima. Zato je potrebno razgovarati i sagledati činjenice iz više uglova, i prosto videti šta je interes za nas najbolji u ovom trenutku. Ako su Vizantinci odabrali oazu Xomolja za život pre 1500 godina, mislim da nam ne preostaje ništa drugo nego da sledimo njihov put.

Izvor: nova.rs